

Polul arheologic al profesorului Ion Niculiță și cercetările de la Hansca

În ultimul sfert al secolului XX, în cadrul Facultății de Istorie a Universității de Stat din Chișinău, prin truda prof. univ. Ion Niculiță s-a constituit un important pol arheologic care avea să deschidă calea în cercetarea arheologică pentru câteva zeci de tineri și tinere dornice de fascinația trecutului, inclusiv prin cursul universitar introductiv de arheologie, prin formarea unei școli noi în domeniu, prin constituirea unor șantiere arheologice modele, precum și prin promovarea unor direcții originale de cercetare, care la începutul unui nou mileniu aveau să spargă monopolul de decenii al unei singure instituții din Republica Moldova în domeniul investigațiilor arheologice.

Școala arheologică a profesorului Ion Niculiță cuprinde cercetători formați în cadrul cursurilor teoretice, al practicii arheologice studențești, al șantiierelor arheologice sistematice, precum și al școlii doctorale din cadrul Universității de Stat din Moldova.

Majoritatea arheologilor, formați în Republica Moldova în ultimele cinci decenii, au trecut într-un fel sau altul, prin școala profesorului Ion Niculiță. Din totalul de circa 60 de arheologi activi la etapa actuală în Republica Moldova, mai mult de jumătate sunt foști studenți și/sau masteranzi ai Facultății de Istorie a Universității de Stat din Moldova, care au fost pregătiți în domeniu, într-o măsură mai mare sau mai mică, prin cursurile de arheologie ale profesorului Ion Niculiță. Printre aceștia se regăsesc arheologii: dr. hab. Valentin

Dergaciov, dr. hab. Gheorghe Postică, dr. Igor Manzura, Veacaslav Bicbaiev, Ivan Vlasenko, Serghei Agulnicov, dr. Roman Rabinovici, Serghei Kurceatov, dr. Alexandru Levinschi, Ecaterina Abâzova, dr. Tatiana Reaboi, dr. hab. Eugen Sava, dr. Ion Tentiuc, dr. Serghei Covalenco, dr. Mark Tkaciuk, dr. Natalia Mateevici, dr. Aurel Zanoci, dr. Andrei Nicic, dr. Sergiu Matveev, dr. Andrei Corobcean, Mihail Băț, Sergiu Bodean, dr. Ion Ursu, Sergiu Popovici, Eugen Mistreanu, Mariana Vasilache, Mariana Sirbu, Sergiu Heghea, Ion Ceban, precum și regretații dr. hab. Ilie Borzias, dr. Victor Sorochin, dr. Tudor Arnăut și Natalia Golțeva. La șirurile enumerate se atașează și cunoscuții arheologi care actualmente activează în instituții de prestigiu din afara Republicii Moldova, precum, dr. Valeriu Kavruk, dr. hab. Alexandru Popa, dr. Rodica Ursu-Naniu, dr. Svetlana Andruh și Vasile Gukin.

Depășind activitatea didactică universitară, pe parcursul ultimilor trei decenii, profesorul Ion Niculiță a reușit, în același timp, să creeze și o școală axată pe arheologia epocii fierului timpuriu și a antichității târzii, respectiv, a arheologiei traco-geto-dace și a epocii romane târzii. Această școală, în rând cu întemeietorul său, se constituie din personalități realizate deplin în domeniu, precum, regretatul dr. Tudor Arnăut, dr. Aurel Zanoci, dr. Andrei Nicic, dr. Sergiu Matveev, dr. Natalia Mateevici, dr. Rodica Ursu-Naniu, dr. Andrei Corobcean și

Mihail Băț. Este de remarcat că, școala de arheologie traco-geto-dacă a profesorului Ion Niculiță reprezintă un fenomen nou nu numai pentru arheologia Republicii Moldova, dar și pentru arheologia teritoriilor limitrofe și a spațiului sud-est european în general.

Prin activitatea sa prodigioasă, profesorul Ion Niculiță a reușit chiar să depășească limitele școlii de arheologie traco-geto-dacă, sprijinind pe măsură și proiecte din domeniile conexe, axate pe problemele arheologiei preistorice și medievale. În acest context, se remarcă eforturile prof. Ion Niculiță întru susținerea și promovarea proiectelor de arheologie preistorică elaborate de către dr. Valeriu Kavruk, dr. hab. Eugen Sava și dr. hab. Oleg Levițchi, precum și a celor de arheologie medievală elaborate de către dr. Ion Hîncu și dr. hab. Gheorghe Postică.

Școala arheologică a profesorului Ion Niculiță s-a profilat în cadrul a trei mari șantiere arheologice ale Universității de Stat din Moldova: Hansca, Butuceni și Saharna. Primul șantier sistematic al Universității începea în anul 1966, când tânărul profesor Ion Niculiță, în cooperare cu dr. Ion Hîncu, pornea la Hansca un proiect care avea să devină celebru, dat fiind că era unul de excepție și, totodată, un model de școală arheologică de teren.

În noua formulă, șantierul arheologic „Hansca”, era promovat prin cooperarea dintre doi arheologi, unul fiind medievalist și altul preistorician, dintre Ion Hîncu și Ion Niculiță, primul reprezentând Academia de Științe a RSSM, iar cel din urmă Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova. Este de remarcat că elementul central al șantierului arheologic de la Hansca aveau să devină studenții facultății de istorie în număr de peste 70

de persoane, care anual, în lunile iulie-august, pe parcursul a două decenii, erau implicați nemijlocit în procesul marilor descoperiri și a formării competențelor legate de cunoașterea și moștenirii din trecut.

Pe lângă faptul formării în acest context a viitorilor istorici, pedagogi, muzeografi și cercetători, în cadrul șantierului arheologic de la Hansca, grație activităților multianuale, s-au format arheologi profesioniști, precum Natalia Golțeva, Gheorghe Postică, Valeriu Kavruk, Svetlana Andruh, Alexandru Levinschi, Ion Tentiuc, dar, și specialiști de profil cultural precum Silvia Cebotari, Larisa Bogataia ș.a.

Șantierul arheologic de la Hansca a funcționat neîntrerupt în perioada 1964-1977, iar după două pauze impuse administrativ, au continuat în anii 1979-1981, 1990-1991. Pauza din anul 1978 se afla în legătură cu cazul tragic și regretabil, de persecutare și îndepărtare din cercetarea arheologică a dlui dr. Ion Hîncu, de către administrația de profil a Academiei de Științe de la Chișinău. După trei tentative ale profesorului Ion Niculiță de a relua cercetările arheologice sistematice la Hansca, sub presiunea aceluiași for, în anul 1982, șantierul arheologic Hansca era închis definitiv, ca urmare fiind distrusă baza arheologică edificată cu multă trudă de către Ion Hîncu, Ion Niculiță și studenții de la universitate.

Baza arheologică de la Hansca era amplasată la distanța de 1,2 km spre vest de satul Hansca, într-un spațiu pitoresc de la poalele unui pisc înalt denumit de localnici „Căprăria”, care părea a fi un adevărat munte, fiind plasat la marginea masivului codrilor seculari, în vecinătate cu ocolul silvic. Locul amplasării bazei arheologice

Hansca, 1973. Vedere generală dinspre vest asupra sitului „Limbari-Căprăria” (în plan secund: tabăra arheologică și satul Hansca).

Hansca, 1972. Vedere generală dinspre nord asupra sitului „Limbari-Căprăria” (în plan secund: tabăra arheologică și casa pădurarului).

Hansca, 1972. Vedere dinspre est asupra sectorului de sud al sitului „Limbari-Căprăria” (în plan secund: tabăra arheologică).

corespundea marginii de sud a celebrului sit arheologic Hansca „Limbari-Căprăria”. Baza arheologică cuprindea două componente: un sediu staționar și un sector pentru tabăra studenților.

Baza arheologică de la Hansca s-a constituit treptat, începând cu 1966, în fiecare an fiind edificate anumite construcții, care, către anul 1973 formase un ansamblu bine încheiat. Sediul șantierului arheologic era amplasat la circa 50 m de la marginea pădurii, fiind compus dintr-un spațiu îngrădit cu două imobile de suprafață în incinta sa. Primul imobil reprezenta o construcție din șase încăperi alăturate, inclusiv trei camere de locuit, două depozite și o bucătărie. Aceste construcții erau din lemn cu suprafața lutuită. Al doilea edificiu reprezenta o casă de lemn de tip finlandez alcătuită din două încăperi de locuit. Terenul din jurul celor două case era delimitat de un gard din lemn cu laturile de circa 50×50 m. În

incintă, în preajma bucătăriei, pe timp de vară, anual, era amenajat un cort cu mese și scaune pentru asigurarea alimentării și desfășurării lecțiilor pentru 35-40 studenți. În cadrul acestei baze erau depozitate materialele din săpături, se desfășurau activități educaționale și de instruire, de cercetare și de conservare preventivă a artefactelor. Tabăra studenților era alcătuită din corturi a câte șase locuri, amenajate pe carcase de fier, la marginea pădurii. În preajma bazei arheologice se afla o fântână cu cumpănă, care deservea expediția arheologică cu apă potabilă pe întreaga durată a activității.

Începând cu anul 1964, săpăturile arheologice de la Hansca se desfășurau în câteva locații. La etapa inițială, cercetările de la Hansca erau coordonate de către dr. Ion Hîncu, în cooperare cu Isak Rafalovici. Începând cu anul 1966, în cercetările arheologice de la Hansca s-a încadrat plenar profesorul

Hansca, 1972. Grup de studenți în timpul prezentării carnetelor de șantier, cu Isak Rafalovici, Ion Niculiță și Ion Hîncu.

Ion Niculiță cu studenții Facultății de Istorie a Universității de Stat din Chișinău. În anii 1964-1973, Ion Hîncu, coordona cercetarea locațiilor cu vestigii medievale din secolele X-XIV, inclusiv în sectoarele de vest și de sud ale sitului „Limbari-Căprăria”, necropolelor „Căprăria” (secolele X-XII) și „Limbari” (secolele XII-XIV). În același timp, Isak Rafalovici, coordona cercetarea locațiilor cu vestigii medievale din secolele VI-IX, inclusiv, în sectoarele „Hansca I” (partea de vest a sitului), „Hansca II” (partea de sud a sitului) și „Hansca III” (partea de nord a sitului). Pe de altă parte, prof. Ion Niculiță, coordona săpăturile arheologice din locațiile getice, inițial (1966-1970) în necropola „Lutăria”, iar mai apoi (1971-1973) în sectoarele „Limbari” și „Pidașca” (secolele IV-III î. Hr.). În același context, în anii 1968 și 1970 dr. Emanuil Rikman a coordonat cercetările

arheologice din sectoarele „Hansca III” (secolele V-VII), „Toloaca” (secolele IV-III î. Hr.) și „Hansca IV” (secolele III-IV). În anii 1974-1977 cercetările au fost coordonate de Ion Hîncu în cadrul sectoarelor de vest și de est ale așezării „Limbari-Căprăria” și Ion Niculiță în așezarea Hansca „La Matcă” și necropola Hansca „Lutăria”.

În anii 1979-1981, săpăturile arheologice de la Hansca au fost desfășurate în mod separat de către două entități de cercetare. În scopul verificării concluziilor lui Ion Hîncu, Academia de Științe de la Chișinău a organizat o expediție specială, coordonată de Gheorghe Cebotarenco (1979), Nicolai Telnov (1980) și Natalia Golțeva (1981), care au operat săpături în sectoarele „Cordon”, „Hansca III” și partea de nord-vest a așezării „Limbari-Căprăria”. Pe de altă parte, la Hansca a încercat să se impună expediția facultății

Hansca, 1975. Cercetări arheologice în situl „Limbari-Căprăria”.

istorie a Universității de Stat coordonată de către Ion Niculiță și Gheorghe Postică, care au realizat săpături arheologice în partea de nord-vest a așezării „Limbari-Căprăria”, în sectorul „Pidașca”, precum și în siturile Hansca „Toloaca” și Hansca „La Matcă”.

În anul 1982, ca urmare a deciziei administrației sectorului de arheologie al Academiei de Științe a RSSM, cercetările arheologice de la Hansca au fost interzise, această decizie fiind obligatorie în mod special pentru expediția Universității de Stat din Chișinău, care în anii următori a trebuit să identifice alte situri arheologice pentru desfășurarea practicii arheologice studențești. În acest context, inventarul acumulat timp de ani de zile la baza staționară de la Hansca, a fost ridicat și transferat în contul șantierului de la Orheiul Vechi, iar imobilele care formau baza arheologică au fost desființate.

Către anii 1990-1991, când expediția arheologică a Universității Pedagogice „Ion Creangă”, sub conducerea lui Gheorghe Postică și Valeriu Kavruk, realiza la Hansca lucrări de salvare în legătură cu construcția pe ternului sitului „Limbari-Căprăria” a unui lac de acumulare, fosta bază arheologică era inexistentă. În aceste condiții, era amenajat un „oraș” al corturilor în plină pădure, o locație nouă pentru studenți, cercetători și profesori, printre care, o perioadă importantă au s-au remarcat și cunoscuții arheologi dr. Dan Gh. Teodor, dr. Silvia Teodor, dr. Ion Ioniță și dr. Ioan Mitrea.

Prin șantierul arheologic Hansca, comunitatea științifică a beneficiat ani în șir de un proiect original, care a cumulat importante forțe academice, contribuind în mod fundamental la documentarea și soluționarea problemelor de arheologie traco-geto-dacă și medievală timpurie, atât

Hansca, 1979. Grup de studenți participanți la săpături arheologice, cu Ion Niculiță și Gheorghe Postică.

pe plan național, cât și regional. Șantierul arheologic de la Hansca a oferit modele de cercetare arheologică, fiind însuși un model educațional de performanță.

Prin șantierul arheologic de la Hansca, grație profesorului Ion Niculiță, pe parcursul a două decenii au fost pregătiți peste 1000 de studenți de la Facultatea de

Istorie a Universității de Stat din Moldova și 300 de studenți de la Facultatea de Istorie și Etnopedagogie a Universității Pedagogice „Ion Creangă”. Or, șantierul arheologic de la Hansca a reprezentat o veritabilă școală arheologică, care s-a impus drept una dintre cele mai frumoase pagini din istoria arheologiei Republicii Moldova.

Dr. hab., prof. univ. Gheorghe Postică, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova